

macro-skills of relevant reading types tested on the full range of studied topics. The obtained results may be applied to the development of efficient test tasks for reading.

Keywords: testing, competence in reading specialist financial literature in English, testing subject, direct testing subject, indirect testing subject, operations, receptive reading sub-skills, reading skills, macro-skills of a particular reading type, English financial scholarly text.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор О. А. Федій

Подано до редакції 18.05.2015

УДК: 378+629.5.072.8

Алла Францівна Линенко,
доктор педагогічних наук, професор,
Сергій Володимирович Смірнов,
аспірант кафедри педагогіки,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМА СТИМУЛЮВАННЯ САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО СУДНОВОДІЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ

Висвітлюється одна з педагогічних умов формування конкурентоздатності майбутнього судноводія – «стимулювання саморозвитку курсантів». Уточнюється термінологічне трактування понять «умова», «педагогічна умова», феноменів «саморозвиток», «конкурентоздатність майбутнього судноводія». Акцентовується увага на тому, що постійний саморозвиток дає змогу майбутньому судноводієві бути конкурентоздатним фахівцем на міжнародному ринку праці.

Ключові слова: конкурентоздатність, майбутній судноводій, умова, педагогічна умова, саморозвиток, тренінг, самопрезентація.

Постановка проблеми. Сучасна світова глобалізаційна ситуація ставить перед вищими України важливі завдання, пов'язані з необхідністю формування конкурентоздатності випускників і забезпечення їх працевлаштування не тільки на вітчизняному ринку праці, але і на світовому. Означена проблема в першу чергу стосується підготовки майбутніх судноводіїв. Особливо гостро питання конкурентоздатності курсантів вишів стало виникати після кардинальних змін, які відбулися у морському вітчизняному торговельному флоті у 90-х роках ХХ ст., що спонукало українських моряків до виходу на міжнародний ринок праці і до активного співпрацювання з великою кількістю іноземних компаній. 96-98% випускників-судноводіїв України, морських офіцерів торговельного флоту після закінчення вищих навчальних закладів влаштовуються на роботу в іноземні круїнгові компанії, де їх професіоналізм, ділові й особистісні якості грають важливу роль для укладення контрактів. На світовому ринку праці при влаштуванні на роботу їм належить конкурувати зі спеціалістами більш ніж із 100 країн світу. У зв'язку з цим, проблема формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв є дуже актуальною.

Аналіз наукової літератури з цієї тематики показав, що означена проблема стала предметом

дослідження порівняно нещодавно, але з кожним роком набуває визначеної динаміки. Треба відзначити, що до певного періоду найбільш пріоритетними в області формування конкурентоздатності були дослідження, пов'язані з економікою. Серед науковців означеного напрямку можна виділити С. Брю, А. Курно, А. Маршалла, Д. Мілль, А. Сміта, Ф. А. фон Хайека та ін.

Психологічні механізми професійної підготовки конкурентоздатних майбутніх фахівців-студентів вузів розкриті в роботах Л. Котікові, А. Гусєва, Г. Максимова, Л. Мітіної, А. Куракового та ін.

Педагогічний напрямок дослідження проблеми підготовки конкурентоздатного фахівця висвітлено в працях Н. Абабілової, В. Андрєєва, О. Ангеловського, В. Бондар, Т. Дзюби, Л. Карамушки, Н. Колобкової та ін. Перехід економіки пострадянських республік на ринкові відносини послужив поштовхом в зміні свідомості особистості і сприяв розвитку таких якостей, як заповзятливість, конкурентоздатність та ін.

Питання підготовки фахівців морського флоту розглядаються в працях К. Греля, В. Гурьєва, Ю. Добровольського, В. Єфентьєва, Д. Корнєєва, М. Кулакової, М. Козак, І. Макашиної, І. Мойсеєнко, М. Рєпіна, М. Шишло та ін.

Метою статті є розкриття сутності педагогічної умови – стимулювання саморозвитку майбутнього судноводія в контексті формування конкурентоздатності.

Виклад основного матеріалу.

Конкурентоздатність майбутнього судноводія ми розуміємо як складне динамічне утворення, що характеризує рівень кваліфікації фахівця торговельного морського флоту, сукупність адаптивного, когнітивно-діяльнсного, особистісно-оцінного компонентів, які відображають професійні знання, уміння, навички, особистісні якості, прагнення до постійного саморозвитку, спрямовані на успіх конкурентного суперництва при освоєнні міжнародного ринку праці.

В якості однієї з педагогічних умов формування дослідженого утворення ми розглядаємо стимулювання саморозвитку майбутнього судноводія у контексті конкурентоздатності.

С. І. Ожегов характеризує умову як обставину, від якої що-небудь залежить; правило, що встановлено в якій-небудь сфері життя, діяльності; установка, в якій будь-що відбувається [6, с. 588]. З точки зору філософської довідкової літератури, умова – це «те, від чого залежить дещо інше; суттєвий компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), за наявності якого обов'язковим є існування певного явища» [10, с. 707].

Психологи розуміють умову як сукупність внутрішніх і зовнішніх причин, що визначають психологічний розвиток людини, які прискорюють чи уповільнюють його, роблять вплив на процес розвитку, його динаміку і кінцеві результати [5, с. 270-271]. Педагогічна позиція відносно означеного поняття – це сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку, виховання і навчання, формування особистості [7, с. 36].

Педагогічна умова – це така взаємодія обставин, за яких педагогічний процес протікає більш ефективно, забезпечуючи не тільки повноцінний прояв кожного з компонентів певного феномену, але й сприяючи їх розвитку в цілісній структурі цієї властивості особистості (З. Н. Курлянд).

Педагогічні умови формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв ми розуміємо як компонент педагогічної системи, що відображає сукупність обставин освітнього середовища морського вишу, які ефективно впливають на мотиваційний, когнітивно-процесуальний та особистісний аспекти означеної системи і забезпечують її ефективне функціонування і розвиток.

В якості однієї з педагогічних умов формування конкурентоздатності майбутніх судноводіїв ми виділили стимулювання саморозвитку курсантів щодо досліджуваного конструкту. При цьому ми спиралась на ствердження представників гуманістичної

психології Д. Дьюї, К. Роджерса, Р. Мартенса, А. Маслоу, Р. Олпорта та ін. на те, що тільки постійний саморозвиток особистості дає їй змогу бути конкурентоздатною.

Означені представники гуманістичного напрямку є засновниками проблеми конкурентоздатності особистості в аспекті психологічної науки. Вони відзначають, що наявність цієї якості дає можливість людині виконувати багато соціальних ролей, розвиватися впродовж всього свого життя, володіти свободою вибору і розвивати індивідуальний стиль життя.

У моделі А. Маслоу саморозвиток є поступальним рухом до самоактуалізації. Науковець доводить, що людина через самоактуалізацію прагне стати тим, ким вона може стати [12]. К. Роджерс розглядає поведінку людини як мотив самоактуалізації. Він відмічає, що людині властива тенденція розвивати усі свої здібності, щоб зберегти і розвивати свою особистість. Інакше кажучи, в основі структури особистості лежить «Я-концепція», яка формується у взаємодії суб'єкта з оточуючим середовищем і є інтегральним механізмом саморегуляції поведінки [13]. Г. Олпорт розкриває конкурентоздатність особистості за допомогою аналізу феномена зрілості. При цьому науковець розподіляє цей феномен на здібності до саморозвитку, здібності до теплих, сердечних соціальних стосунків; на володіння відповідної кваліфікацією, пізнаннями у сфері професійної діяльності; на присутність компетентності.

Р. Мартенс у соціально компетентній, конкурентоздатній особистості бачить основний прогрес цивілізації. Соціальне навчання є ключем до оволодіння знаннями, уміннями і навичками. Бути соціально конкурентоздатним, на думку Р. Мартенса, означає бути здатним виконувати багато соціальних ролей. Стандарт соціальної конкурентоздатності визначається нормами і традиціями, виробленими конкретним суспільством [4].

З точки зору видатного американського психолога А. Ребера, саморозвиток – це розвиток Я, рух до емоційної та когнітивної зрілості [8, 219].

Ідея саморозвитку є надзвичайно важливою для багатьох концепцій відносно розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, І. Бех, А. Брушлінський, І. Зязюн, С. Єлканов, Е.Фромм, Е. Еріксон та ін.). Проблема саморозвитку займає центральне місце в акмеології, де актуальна потреба в саморозвитку спеціаліста пов'язана з його прагненням досягти висот професіоналізму, професійного «акме».

І. Зязюн стверджує, що сенсом і метою сучасної освіти повинна стати «людина в постійному розвитку, її духовне становлення, гармонізація її відносин з собою та іншими людьми» [1].

Здатність до самозміни своєї особистості, відповідно до соціально-моральних і професійно-педагогічних ідеалів, повинна бути природною по-

требою кожного фахівця-професіонала. У своїй основі цей феномен має складну систему мотивів, а його рушійною силою є потреба в самовдосконаленні, що є основоположною складовою особистості.

Істотну роль у цьому процесі грає взаємозв'язок рефлексії, самооцінки, самоорганізації. Майбутній судноводій шляхом рефлексивних процесів чітко усвідомлює, якими професійними знаннями, вміннями, навичками він повинен володіти і які професійно значущі особистісні якості повинен розвивати, а недоліки – скорегувати.

Самооцінка означає не просто фіксацію рівня розвитку особистості, а ціннісне відношення людини до своїх особистісних якостей, що припускає задоволеність позитивними властивостями й потребу в їх закріпленні, а також незадоволеність негативними або недостатньо розвиненими якостями особистості й бажання внести в них позитивні зміни.

Самооцінка майбутнього судноводія актуалізується через процес самоідентифікації, що припускає самоототождження, самопорівняння себе з істинними професіоналами, а також шляхом зіставлення власного рівня професійних домагань із результатами професійної діяльності, яка здійснюється в період плавпрактики.

Е. Еріксон стверджував, що самоідентичність передбачає не тільки усвідомлення того, хто ти є, але й те, ким ти можеш стати, тобто усвідомлення свого особистісного потенціалу [11]. У цьому випадку дуже важливо мати на увазі рівень самооцінки. Адекватна самооцінка курсантів формується шляхом критичного відношення до себе при зіставленні себе, як майбутніх професіоналів, з діючими, досвідченими капітанами та їх помічниками, а також викладачами морського ВНЗ, кращими однокурсниками.

Завищена самооцінка заважає майбутньому судноводієві у встановленні нормальних ділових відносин з екіпажем та командним складом судна, на якому вони проходять плавпрактику. Цей рівень самооцінки не сприяє створенню позитивного морально-психологічного клімату в колективі команди чи групи морського вищого навчального закладу, де він навчається. Часто завищена самооцінка відповідає зарозумілості, зазнайству, самовпевненості, що не сприяє успішності навчання та накопиченню необхідних професійних знань, умінь та навичок. Такий курсант переконаний у власній компетентності, непогрішності, навіть якщо це не підкріплено об'єктивними результатами його діяльності. У підсумку такий студент не вважає за потрібне багато й копітко вчитися, ретельно готуватися до занять, займатися самоосвітою, саморозвитком.

Занижена самооцінка також не дозволяє курсантові повноцінно здійснювати свою місію як майбутнього судноводія. Під час проходження практики він проявляє невпевненість у своїх силах, знан-

нях, уміннях, у всьому бачить непереборні перешкоди. Під час спілкування з одногрупниками та членами екіпажу морського судна відчуває тривожність, помисливість, а іноді навіть страх перед непередбачуваними перешкодами. Він вважає, що з оточуючих ніхто не сприймає його як рівного, що всі намагаються його принизити, що часто веде до підозрливості, прагнення в майбутній професійній діяльності до авторитарного стилю керування, до встановлення надмірно твердої дисципліни. Безумовно, такому судноводієві буде дуже важко встановити позитивний контакт із командою судна, з перевіряючими з різних міжнародних морських портів, з представниками зарубіжних компаній, фірм, що може привести до непередбачених ситуацій. Тобто занижена самооцінка не дає судноводієві на гідному професійному рівні здійснювати свою професійну діяльність, що недопустимо для такої небезпечної професії, особливо під час екстремальних ситуацій, в яких може опинитися судно, що виникають під час довготривалих рейсів.

У досягненні адекватної самооцінки значну роль грає рефлексія. Як відзначав П. Тейяр де Шарден, тільки вона робить людину людиною. На думку вченого, рефлексія – «це придбана свідомість здатність зосередитися на самому собі, і опанувати самого себе як предмет, що володіє своєю специфічною стійкістю й своїм специфічним значенням...» [9, с. 136]. У процесі рефлексії сприйняття й дії суб'єкта трансформуються в центр знань, передумов розуміння й елементів ціннісно-морального досвіду. Без адекватної самооцінки неможливі ясність професійної мети, послідовність її досягнення, саморозвиток майбутнього фахівця, а в цілому і формування конкурентоздатності.

Саморозвиток передбачає велику і послідовну роботу з самоосвіти, накопичення відсутніх професійних знань, формування умінь і навичок, проведення тренінгів з метою придбання необхідних особистісних якостей, умінь з самопрезентації та інших необхідних складників конкурентоздатності майбутнього моряка-судноводія. Уміння успішно себе презентувати на ринку праці є дуже важливою якістю для курсантів, тому ще це допоможе їм успішно конкурувати з іншими претендентами при працевлаштуванні в іноземні круїнгові компанії. Як відомо, самопрезентація – це процес представлення себе відносно соціальних і культурних загальноприйнятих способів дії і поведінки [2, 219]. Р. Аркін (Arkin, 1981) і А. Шутць (Schutz, 1972) розглядають означений термін як поведінкову реалізацію мотивації досягнення або уникнення невдач. Самопрезентація – це вміння управляти враженням про себе. Суть технік і стратегій з самопрезентації, якими повинен володіти майбутній судноводій, полягає в тому, щоб молодий фахівець міг створити про себе позитивний погляд, перевершити інших кандидатів і бути обраним на посаду, на яку він

претендує, а також вміти врегулювати свою поведінку в критичних ситуаціях.

Оволодіння вищезначеними техніками самопрезентації здійснювалось як у групі під час проведення спецкурсу, так і індивідуально. Індивідуальне навчання із самопрезентації було побудовано у формі консультацій з подальшим виконанням домашніх завдань. Нами був використаний метод самопрезентації, який передбачав вибір визначеного образу у соціальному контексті та його втілення на основі життєвого досвіду виконання соціальних ролей. Курсантам було запропоновано три варіанта образу самопрезентації: 1. «Модель» – реальний суб'єкт (відомий їм капітан далекого плавання чи старший помічник капітана), якого вони бажають наслідувати в його керуванні судном, екіпажем і т. д.; 2. Соціальний образ, який відображав би якогось неконкретного судноводія, а стереотипне уявлення про виконання цієї соціальної ролі; 3. Художній образ в означеному контексті – персонаж відомого художнього твору (книги, кінофільму і т. ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К.: Укр. - фін. Ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 301 с.
2. Краткий психологический словарь / [Ред.-сост. Л. А. Карпенко; под общей ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – 2 изд., расш., испр. и доп. – Ростов-на-Дону : изд-во «Феникс», 1998. – 512 с.
3. Линенко А. Ф. Саморозвиток майбутнього педагога під час навчання / А. Ф. Линенко // Наука і освіта. – № 5-6, 2005. – С. 88-90.
4. Мартенс Р. Социальная психология и спорт / Р. Мартенс. – М.: Ф и С, 1979.
5. Немов Р. С. Психология : словарь-справочник в 2 ч. / Р. С. Немов. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – Ч. 2. – 352 с.
6. Ожегов С. И. Словарь русского языка: ок. 53000 слов / С. И. Ожегов; под общ. ред проф. Л. И. Скворцова. – 24-е изд., испр. – М.: ООО «Издательство Мир и образование», 2007. – 640 с.

REFERENCES

1. Ziaziun, I. A. & Sahach, H. M. (1997). *Krasa pedahohichnoi dii [Beauty of pedagogical actions]*. Kyiv: Ukr. - fin. In-t menedzhmentu i biznesu [in Ukrainian].
2. Karpenko, L. A., Petrovskiy, A. V. & Yaroshevskiy, M. G. (1998). *Kratkiy psikhologicheskii slovar [Short psychological dictionary]*. (2nd ed. rev.). Rostov-na-Donu: «Feniks» [in Russian].
3. Lynenko, A. F. (2005). *Samorozvytok maibutnoho pedahoha pid chas navchannia [Self-development of future teachers during education]*. *Nauka i osvita – Science and education*, 5-6, 88-90 [in Ukrainian].

У той же час, курсанти тренувались, яким чином створити перше сприятливе враження при працевлаштуванні за визначеною схемою. Наприклад, доброзичливе привітання, доброзичливий вираз обличчя, ввічливий і шанобливий погляд, направлений в очі співбесідникові, тверде рукостискання, упевнена поза, впевненість у перших словах, тобто чіткий початок розмови з роботодавцем, чітка дикція і т. д.

Крім того, в експериментальній роботі були використані інші тренінги. Мотиваційний тренінг допомагав усвідомити цінність саморозвитку, використовувались вправи на подолання бар'єрів особистісного саморозвитку, а також тренінги з розвитку лідерських якостей, конфліктоусталеності й т. д. Все це сприяло формуванню конкурентоздатності майбутнього судноводія.

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що введення педагогічної умови – стимулювання саморозвитку майбутнього судноводія – правомірно розглядати педагогічним ресурсом, одним із засобів вирішення поставленої проблеми, що, по-перше, впливає на формування його конкурентоздатності, а, по-друге, забезпечує можливість ефективно реалізувати свою майбутню професійну діяльність.

7. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М.: Высш. shk. 2004. – 512 с.
8. Ребер А. Большой толковый психологический словарь / А. Ребер; пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ»: «Издательство "Вече"», Т., 2003. – 560 с.
9. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден. – М., Прогресс, 1965.
10. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
11. Erikson E. H. Identity and the life cycle / E. H. Erikson // *Selected papers. Psychological Issu.* – 1(No.1). – New York: International Universities Press, 1959.
12. Maslow A. H. Motivation and personality (2nd ed.). – New York: Harper & Row, 1970.
13. Rogers C. R., Freiberg H. J. Freedom to learn (4 th ed.) / C. R. Rogers, H. J. Freiberg. – New York: Marril, 1994.

4. Martens, R. (1979). *Sotsialnaya psikhologiya i sport [Social Psychology and Sports]*. Moscow: F i S [in Russian].
5. Nemov, R. S. (2003). *Psikhologiya: slovar-spravochnik [Psychology: Glossary]*. 2 (Vol). Moscow: VLADOS-PRESS [in Russian].
6. Ozhegov, S. I. & Skvortsova, L. I. (Eds). (2007). *Slovar russkogo yazyka [Russian dictionary]*. Moscow: Mir i obrazovanie [in Russian].
7. Polonskiy, V. M. (2004). *Slovar po obrazovaniyu i pedagogike [Dictionary of education and pedagogy]*. Moscow: Vyssh. shk. [in Russian].

8. Reber, A. (2003) *Bolshoy tolkovyy psikhologicheskii slovar [Big psychological dictionary]*. Moscow: OOO "Izdatelstvo AST", "Izdatelstvo "Veche" [in Russian].
9. Teyyar, de P. (1965). *Fenomen cheloveka [The Phenomenon of Man]*. Moscow: Progress [in Russian].
10. Ilichev, L. F., Fedoseev, P. N., Kovalev, S. M., Panov, V. G. (Eds). (1983). *Filosofskiy entsiklopedicheskiy [Philosophic Encyclopedia]*. Moscow: Sov. entsiklopediya [in Russian].
11. Erikson, E.H. (1959). *Identity and the life cycle: Selected papers. Psychological Issue*. New York: International Universities Press [in English].
12. Maslow A. H. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.). New York:Harper & Row [in English].
13. Rogers, C. R., Freiberg, H. J. (1994). *Freedom to learn* (4 th ed.). New York: Marril [in English].

*Алла Францевна Линенко,
доктор педагогических наук, профессор,
Сергей Владимирович Смирнов,
аспирант кафедры педагогики,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

ПРОБЛЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ САМОРАЗВИТИЯ БУДУЩЕГО СУДОВОДИТЕЛЯ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЕГО КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

В статье рассматривается проблема стимулирования саморазвития как педагогическое условие формирования конкурентоспособности будущего судоводителя. Актуальность проблемы конкурентоспособности состоит в том, что ее решение в первую очередь касается подготовки будущих судоводителей. Современный рынок труда требует создания таких технологий профессионального развития, которые позволят выпускникам высших учебных заведений, входящих в мир производственной и управленческой деятельности, достичь высокого уровня конкурентоспособности. Конкурентоспособные специалисты значительно легче адаптируются к требованиям социальной среды, достигают более высоких уровней профессионального и личностного развития. При формировании конкурентоспособности у будущих специалистов повышается мотивация к усовершенствованию своей квалификации, растут требования к качеству своего образования и совершенствованию личностных качеств, необходимых в профессиональной деятельности. В качестве одного из педагогических условий формирования конкурентоспособности будущих судоводителей было выделено стимулирование саморазвития курсантов в контексте исследуемого конструкта. Способность к самоизменению своей личности в соответствии с социально моральными и профессиональными нормами и идеалами должна быть естественной потребностью каждого специалиста. В статье рассматриваются механизмы и движущие силы саморазвития: взаимосвязь рефлексии, самооценки, самоорганизации. Саморазвитие предусматривает системную и последовательную работу по самообразованию, накоплению недостающих профессиональных знаний, формированию умений и навыков, проведению разнообразных тренингов с целью приобретения личностных качеств, необходимых конкурентоспособному будущему судоводителю. Статья раскрывает сущность некоторых тренингов по саморазвитию и самопрезентации. Уметь успешно себя презентовать на рынке труда поможет молодым специалистам-судоводителям успешно участвовать в конкурентной борьбе с соперниками при трудоустройстве в иностранные круизные компании.

Ключевые слова: конкурентоспособность, будущий судоводитель, условие, педагогическое условие, саморазвитие, тренинг, самопрезентация.

*Alla Lynenko,
Doctor of Pedagogy, professor,
Serhii Smirnov,
postgraduate student, Department of Pedagogy,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
26, Staroportofrankivska Str., Odesa, Ukraine*

MOTIVATING FUTURE NAVIGATORS' SELF-DEVELOPMENT IN TERMS OF THEIR COMPETITIVENESS FORMATION

The article deals with the issues of motivating future navigators to self-development as a pedagogical condition of forming their competitiveness. The topicality of the issue of competitiveness is caused by the facts that it primarily concerns future navigators' training. Modern labour market requires the creation of such technologies for professional development, which will allow university graduates to achieve a high level of competitiveness. Competitive professionals much easier adapt to the demands of social environment, achieve higher levels of personal and professional development. Competitiveness formation increases the motivation of future specialists to improve their skills as well as the de-

mands to the quality of their education and improvement of the personal qualities required in their professional activities. Stimulating students' self-development is one of the main pedagogical conditions of future navigators' competitiveness formation. The capacity for self-changing in accordance with the social, moral and professional standards and ideals must be a natural need of every specialist. At its core, this phenomenon has a complex system of motives, and its driving force is the need for self-improvement that is a fundamental component of a personality. The article deals with the mechanisms and driving forces of self-development: the interconnection of reflection, self-esteem, self-organization. Self-development involves systemic and consistent work on self-education, the accumulation of professional knowledge, skills formation, conducting a variety of training in order to acquire necessary personal qualities of competitiveness of a future navigator. The article reveals the essence of some of the training sessions on self-development and self-presentation. The ability of successful self-presentation in the labour market will help young professionals-navigators to participate successfully in the competition with rivals while applying for a job in foreign crewing companies.

Keywords: competitiveness, future navigator, condition, pedagogical condition, self-development, training, self-presentation.

Подано до редакції 19.05.2015
